

معرفی:

راهبردها، سیاستها، اهداف و مأموریت‌های مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه
تهیه کننده: مریم دولت آبادی

مقدمه

در دودهمه اخیر بر ضرورت حضور فعال زنان در قلمروهای مختلف علمی و پژوهشی، بیش از پیش تاکید شده است. یافته‌های متقن روان شناختی آشکار ساخته است که زنان به سبب برخورداری از ویژگی‌هایی همچون «دقت نظر»، «جزیی نگری»، «پشتکار» و «پایداری و حوصله» قادرند به یافته‌های دقیق و اثرگذاری دست یابند (شپرو، ۲۰۰۳). به همین سبب، در دودهمه گذشته بسیاری از مراکز تحقیقاتی دنیا (چه در قلمروهای راهبردی و بنیادی، و چه در قلمروهای کار بستی و توسعه ایی) حضور زنان را در بخش‌های مختلف تحقیقی خویش مغتنم شمرده‌اند.

کلی^۱ (۲۰۰۲) در یک «مطالعه بین فرهنگی»^۲ نشان داده است که در بسیاری از کشورهای توسعه یافته، بین یک سوم تا نیمی از پژوهشگران مراکز مختلف تحقیقاتی

1-Shapiro
2- Kelly
3-Cross cultural

را زنان تشکیل می‌دهند. به نظر او، یافته‌های تحقیقاتی زنان اثرات شگرفی در رشد و توسعه علمی و اجتماعی آن جوامع داشته است. بر اساس یافته‌های کلی، روند بهره‌گیری از زنان محقق در کشورهای در حال توسعه نیز روبه افزایش است. در نظر او «کشورهای در حال توسعه نیز دریافته‌اند که بدون بهره‌گیری از زنان محقق و تحصیل کرده، هرگز قادر به دست یابی به توسعه و رشد فراگیر نخواهند بود» (ص ۳۷).

بهشتی (۱۳۸۲) در بررسی موقعیت کنونی زنان محقق کشورمان ادعای کلی را مورد تأیید قرار داده است. به نظر او، نیمی از منابع انسانی موثر در توسعه ی جوامع، به ویژه جوامع در حال توسعه، را زنان تشکیل می‌دهند. به همین سبب در هر توسعه زیر بنایی (اعم از اقتصادی، اجتماعی و یا فرهنگی و علمی) ناگزیر باید راه به فعالیت در آوردن توانایی‌های زنان را هموار ساخت.

حضور زنان در قلمروهای پژوهشی نیروهای نظامی نیز در چند دهه اخیر مورد استقبال قرار گرفته است. هویبرگ^۱ (۲۰۰۱) در تحقیقی پیرامون «نقش زنان در قلمروهای نظامی» بیان داشته است که تعداد قابل توجهی از پژوهشهای صورت گرفته در محیطهای نظامی توسط زنان انجام شده است. مرور پژوهشهای منتشره در نشریات نظامی ارتشهای جهان (به ویژه نشریات دپارتمانهای روان شناسی و جامعه شناسی نظامی) ادعای هویبرگ را تأیید می‌نماید.

در ایران نیز طی سالهای اخیر با افزایش تعداد تحصیل کردگان دانشگاهی (به ویژه با افزایش تعداد زنانی که دوره‌های تحصیلات تکمیلی را گذرانده‌اند) هم بر تعداد زنان پژوهشگر، و هم بر آمار مراکز تحقیقاتی ویژه زنان افزوده شده است.

مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه‌یکی از این مراکز است که در سال ۱۳۸۲ تاسیس شده است. این مرکز، به‌عنوان اولین مرکز تحقیقاتی ایرانی ویژه زنان در قلمروهای نظامی، در پی به سامان رساندن پروژه‌های بنیادی و کاربردی علوم انسانی در قلمرو سپاه و بسیج (وسایر نیروهای نظامی)، و نیز خانواده‌های سپاهیان و بسیجیان (و در صورت لزوم خانواده‌های سایر نیروهای نظامی) است. لیکن، عمر کوتاه این مرکز مانع از تدوین و تدقیق راهبردها، اهداف و سیاست‌های آن شده است. از همین روی، برآنیم تا راهبردها و حیطه‌های فعالیت مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه را آنچنانکه تدوین و شناسایی شده معرفی نماییم.

بیان مسئله

بسیاری از صاحب نظران بر این باورند که یک موسسه، یا مرکز مطالعاتی، تنها زمانی قادر است گام‌های بلند و اثربخشی بردارد که اقدامات خود را بر اساس یک چارچوب از پیش تعیین شده طراحی و تدوین کند. منظور از «چارچوب از پیش تعیین شده»، راهبردها، اهداف و برنامه‌هایی است که آن موسسه پیش از تاسیس، یا در فرآیند شکل‌گیری و تحول آن، تدوین نموده است. مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه نیز، که پس از موافقت فرماندهی محترم کل سپاه شکل گرفته، در صدد برآمده است تا در برنامه‌های آتی خویش به گونه‌ای گام بردارد که بتواند برخی اهداف کلان سپاه و نظام (یعنی بهره‌مندی بهینه از منابع انسانی، و بویژه افزایش نقش آفرینی زنان در قلمروهای مختلف حیات اجتماعی، سیاسی، نظامی) را محقق سازد. با وجود این، این مرکز طی مدت کوتاه حیات خویش توانسته است چندگام علمی مهم را بردارد، و تحقیقاتی را در قلمرو فعالیت خویش به سامان برساند.

هدف کلی

هدف کلی از این بررسی آن است که باتبیین راهبردها، اهداف و سیاست‌های مرکز مطالعات و تحقیقات امور زنان سپاه، دور نما و مسیر آینده فعالیت‌های مطالعاتی و پژوهشی آن مرکز را معرفی نماید. به تعبیر دقیق‌تر، هدف کلان ما بسترسازی برای تحقق ماده اول اساسنامه مراکز تحقیقاتی و مطالعاتی است. آن ماده هدف مراکز تحقیقاتی را چنین ذکر می‌کند: «ایجاد غنای تئوریک و دمیدن روح واحد و استراتژی محور بر فعالیت‌های پژوهشی است».

سایر اهداف این بررسی عبارتند از :

- ۱- مشخص کردن اهداف و راهبردهای کلی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه در چارچوب وظایف، ماموریتها و اختیارات آن مرکز،
- ۲- مشخص ساختن و تدوین ماموریت ها و سیاست‌های مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه بر اساس راهبردهای کلان آن مرکز.

الف - راهبردهای مرکز مطالعات و تحقیقات زنان فرهنگی

مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه راهبردهای (استراتژیهای) کلان خویش را بر اساس منابع زیر تدوین کرده است :

- ۱- رهنمودهای مقام معظم رهبری پیرامون سپاه، نیروهای نظامی و زنان،
- ۲ - چشم انداز ۲۰ ساله کشور،
- ۳- دکترین و اهداف بلند مدت سپاه،
- ۴- برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور،
- ۵- اهداف و اساسنامه مراکز تحقیقاتی سپاه.

راهبردهای بلند مدت مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه به شرح زیر عنوان شده‌اند:

- ۱- ارائه رهنمودها و راهکارهای عملی برای نهادینه سازی سیره نبوی و علوی و تحقق منویات رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری حضرت ایه ا.. خامنه‌ای، به ویژه در آن بخش از قلمروهای نظامی که زنان حضور دارند.
- ۲- تعالی معنوی و اخلاقی زنان پاسدار و بسیجی و افزایش معرفت، دانایی، فرهیختگی، کار آمدی، خود باوری و اعتماد به نفس آنان.
- ۳- نهادینه سازی حضور فعال، کسار آمد، مستمر، مسئولانه و عادلانه زنان در قلمروهای مختلف، متنوع و متعدد نظامی و شبه نظامی
- ۴- افزایش توان باز دارندگی، میزان امنیت سیاسی و مشروعیت اجتماعی نظام جمهوری اسلامی با فعال نمودن و نمایش پتانسیل روز افزون زنان و دختران جامعه.
- ۵- ارتقای موقعیت، منزلت و توانایی زنان پاسدار و بسیجی، تا رسیدن به قدرت برتر نظامی و سیاسی منطقه.
- ۶- دست یابی به دانش روز، افزایش ظرفیت بهره گیری زنان پاسدار و بسیجی از علم و فن آوری جهانی و تولید علم و دانایی در قلمروهای نظامی، به ویژه از حیث ابعاد انسانی- نظامی تا تبدیل شدن زنان نظامی ایران به الگوی برتر منطقه.
- ۷- ایجاد غنای تئوریک به ویژه در آن بخش از قلمروهای سپاه که زنان قادر، و مجاز، به ایفای نقش هستند، و نیز در قلمروهای مشترک دفاع و رزم.
- ۸- گسترش فرهنگ پاسداری و اندیشه و کنش وری بسیجی در جامعه، و ترویج و تعالی انگیزه و روحیه ایثارگری و شهادت طلبی و گسترش و افزایش انسجام عمومی و وحدت همگانی

۹- افزایش معنویت و امنیت سیاسی و اجتماعی نظام و مقابله نظام مند، کار آمد و اثر بخش و کم هزینه با تهدیدات داخلی از طریق افزایش قابلیت ها و آگاهی های زنان پاسدار و بسیجی، و معرفی ظرفیت های تهدید ستیزی آحاد زنان جامعه.

۱۰- کمک به تحکیم مبانی خانواده های نظامیان و تلاش برای پیشگیری از بروز آسیب های اجتماعی و روانی در میان آنان، و نیز تسهیل شرایط برای جلوگیری از گسست نسلی (به ویژه بین نسل انقلاب و جنگ و نسل های بعد از آن) و ترویج فرهنگ اسلامی و انقلابی در بین خانواده های نظامیان و مقابله با اشاعه و تهاجم فرهنگی.

ب- اهداف مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه

اهداف مرکز، حاصل نتایج بررسی نظرات کارشناسان، مطالعه متون، و زمینه یابی از زنان و مردان کارشناسی است که مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه در سالهای پیش رو باید اهداف زیر را مطمح نظر قرار دهد:

۱- افزایش آگاهی، دانش و اطلاعات زنان پاسدار و بسیجی.

مرکز مطالعات زنان سپاه باید «افزایش دانش و اطلاعات زنان پاسدار و بسیجی» را در زمره اهداف بلندمدت خود قرار داده است.

۲- بستر سازی برای حل مشکلات خانواده های پاسداران یا پیشگیری از وقوع آن

نظر اکثر صاحب نظران بر این است که هدف «بستر سازی برای حل مشکلات خانواده های پاسداران» مهمترین وظیفه داخلی این مرکز است

مرکز مطالعات زنان سپاه باید با به سامان رساندن پروژه های تحقیقاتی مختلف بکوشد تا زمینه را برای رفع مشکلات احتمالی فرهنگی، اجتماعی، تربیتی و ... خانواده های پاسداران فراهم سازد.

۳- تولید علم و دانش در قلمرو زنان نظامی

سومین هدف مورد نظر مرکز مطالعات «تولید علم و دانش در قلمرو زنان نظامی» است میزان موافقت پاسخ دهندگان با این هدف بیانگر آن است که گر چه تنها حدود مرکز مطالعات زنان «تولید علم و دانش» را در سر لوحه برنامه های خود قرار داده، اما با ملاحظه طیفهای «نسبتاً زیاد» و «تا حدودی» می توان نتیجه گرفت که اکثر پاسخ دهندگان موافق این هدف هستند.

۴- ارائه تئوری (تئوریزه نمودن) حضور زنان در قلمروهای نظامی

چهارمین هدف مورد سنجش مرکز مطالعات زنان، «تئوریزه نمودن» حضور زنان در قلمروهای نظامی بود. اطلاعات و داده ها بیانگر آن است که تقریباً ۵۵ درصد کل پاسخ دهندگان در حد خیلی زیاد و زیاد معتقدند که مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه باید بخشی از فعالیت خویش را معطوف تئوریزه نمودن حضور زنان در قلمروهای نظامی نماید. ۳۷ درصد نظری بینابین دارند و حدود ۸ درصد تقریباً با این هدف مخالف اند.

۵- کمک به تحقق اهداف سپاه (تسهیل تحقق اهداف سپاه)

پنجمین هدف مرکز مطالعات «یاری رساندن و کمک به تحقق اهداف سپاه، به ویژه در قلمروهای پژوهشی» است. نتایج حاصل از سنجش نظرات کار شناسان،

پژوهشگران و زنان شاغل در سپاه نشان می‌دهد که تقریباً ۸۸ درصد کل پاسخ دهندگان بر این باورند که مرکز مطالعات زنان باید هدف خود را معطوف به سامان رساندن اهداف سپاه نماید.

۶- ایجاد بستر اجتماعی برای نهادینه سازی حضور زنان در قلمروهای نظامی

هدف ششم بیانگر آن است که تنها ۵/۳ درصد کل پاسخ دهندگان با هدف ششم مخالف‌اند. ۹/۶ درصد آنان نیز تقریباً بی‌نظر هستند و بقیه از زیاد تا خیلی زیاد موافق هدف ششم هستند.

۷- ارائه روشهای کاهش آسیب پذیری سیاسی، اجتماعی، امنیتی و فرهنگی زنان

هفتمین هدف مورد بررسی «ارائه روشهای کاهش آسیب پذیری اجتماعی زنان» است. نتایج حاصل از سنجش نظر پاسخ دهندگان نشان می‌دهد ۸۴ درصد از پاسخ دهندگان معتقدند که مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه باید یکی از اهداف اصلی خود را معطوف به «ارائه راهکار برای کاهش آسیب‌پذیری زنان» نماید.

۸- ایجاد و گسترش روحیه علمی و پژوهشی در زنان

هشتمین هدف اصلی مورد بررسی مرکز مطالعات «ایجاد و گسترش روحیه علمی و پژوهشی در زنان پاسدار و بسیجی» عنوان کرده‌است. نتایج حاصل بیانگر موافقت اغلب پاسخ دهندگان (حدود ۹۵ درصد) با هدف هشتم است. به عبارت بهتر، تقریباً تمامی پاسخ دهندگان بر این باورند که مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه باید یکی از اهداف عمده خود را معطوف «افزایش روحیه علمی و پژوهشی زنان پاسدار و بسیجی» نماید.

۹- ارائه معرفی الگویی از زن مسلمان نظامی

حاصل نظرات پاسخ‌دهندگان پیرامون تعیین هدف نهم نشان می‌دهد تقریباً حدود دو سوم پاسخ‌دهندگان موافق هدف نهم مورد سنجش هستند. به عبارت دیگر، دو سوم کل پاسخ‌دهندگان معتقدند که مرکز مطالعات زنان سپاه باید معرفی الگوی مطلوب از زن مسلمان نظامی به جامعه، و به سایر کشورها، را به عنوان یکی از اهداف خود مطمح نظر قرار دهد.

۱۰- معرفی روشها و راهکارهای به کار گیری زنان در مقابله با تهدیدات

هدف دهم مرکز مطالعات و تحقیقات زنان در گفتگو با صاحب‌نظران و نخبگان مورد شناسایی قرار گرفت. اغلب آنان بر این باورند که مرکز مطالعات و تحقیقات زنان باید بخش زیادی از تلاش خود را معطوف شناسایی و معرفی راهکارهایی نماید که با به کار بستن آنها بتوان به مقابله کار آمد با تهدیدات داخلی و خارجی پرداخت.

ج- سیاست‌ها

- بر اساس یافته‌های حاصل از مطالعه اهداف و سیاست‌های کلان سپاه، اهداف مراکز مطالعاتی سپاه و نظر صاحب‌نظران و کارشناسان، سیاست‌های کلی حاکم بر فعالیت‌های مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه به شرح زیر استخراج شدند:
- ۱- بهره‌گیری از مبانی اعتقادی اسلام و دیدگاههای رهبر کبیر انقلاب و مقام معظم رهبری در انجام فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی و مطالعاتی مرکز.
  - ۲- اولویت دادن به نیازهای یگان‌های مختلف سپاه در انجام پروژه‌های تحقیقاتی
  - ۳- اولویت قائل شدن برای پروژه‌های نظامی محور
  - ۴- حرکت در چارچوب اهداف کلان و چشم انداز ۲۰ ساله کشور و سپاه

۵- اولویت دادن به پژوهشهای کاربردی ضمن نادیده نیانگاشتن پژوهشهای بنیادی

۶- روزآمد ساختن مبانی نظری و روش شناختی پژوهشها

۷- اجتناب از درگیر شدن در چالش‌ها و تنش‌های گروهها و احزاب و جناح‌های سیاسی

۸- اولویت در بهره‌گیری از زنان و مردان پاسدار و بسیجی در انجام پروژه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی

۹- اجتناب از پرداختن به موضوعات و مسائل چالش‌برانگیز، به ویژه مسائلی که موجب کاهش روحیه، انسجام و وحدت نیروها می‌شود.

۱۰- اولویت قائل شدن برای پروژه‌ها و موضوعات ارسالی از سوی دفتر امور زنان سپاه

۱۱- جلوگیری از ترویج فیمینسم و رواج گرایشات فیمینیستی و لیبرالیستی در بین زنان نظامی و بسیجی

مأموریت‌های مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه

۱- آموزش

میزان موافقت صاحب‌نظران با مؤلفه‌های مختلف بیانگر آن است که اغلب آنها با آموزش خواهران پاسدار، خواه به صورت برگزاری کلاس، مکاتبه‌ای یا کارگاهی، توسط مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه، موافقاند و جالب آنکه در هر دو مؤلفه آموزشی تنها کمتر از ۳ درصد نظر مخالف دارند.

۲- پژوهش

دومین ماموریت اصلی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه پژوهش است. میزان موافقت پاسخ دهندگان به مولفه‌های این ماموریت نشان می‌دهد حدود ۸۰ درصد از پرسش شوندگان فعالیت‌های پژوهشی رادزرمره ماموریت‌های اصلی مرکز می‌دانند. لیکن، از آن بین بیشترین میزان موافقت با مولفه اول (انجام و اجرای مستمر پروژه‌های پژوهشی) است.

۳- چاپ و نشر

سومین ماموریت اصلی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه چاپ و نشر است. در مولفه چاپ و نشر اولویت و اهمیت اصلی را در وهله اول برای انتشار نشریات علمی، و در وهله بعد از آن برای چاپ مقالات در نشریات داخلی قائل شده‌اند.

۳- همایش و کنفرانس

چهارمین ماموریت اصلی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی، پژوهشی، اجتماعی و... در سطح سپاه، ملی و بین‌المللی است. میزان موافقت کارشناسان با هر یک از انواع همایش‌ها بیانگر آن است که بالاترین موافقت مربوط به همایش‌های داخلی سپاه، و کمترین میزان مربوط به شرکت در همایش‌های بین‌المللی مربوط به زنان نظامی است. روی هم رفته میزان موافقت با برگزاری همایش‌های مختلف مرکز مطالعات زنان سپاه بین ۵۵ درصد تا ۸۸ درصد است.

۴- ارتباطات علمی - پژوهشی

پنجمین ماموریت مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه برقراری ارتباطات علمی - پژوهشی با مراکز علمی و تحقیقاتی ایران و جهان است. انجام این

ماموریت بیانگر آن است که اولاً: تمامی پاسخ دهندگان معتقدند که مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه باید راه اندازی سایت اختصاصی اینترنتی را در اولویت ماموریت های خویش قرار دهد. چه، امروزه با این رسانه بهتر و سریع تر می توان با مراکز مختلف مطالعاتی، تحقیقاتی و آموزشی ایجاد ارتباط نمود. ثانیاً: ۸۷ درصد پاسخ دهندگان گسترش روابط با مراکز تحقیقاتی کشور را ضروری می دانند. ثالثاً: ۸۵ درصد پاسخ دهندگان نیز برقراری ارتباط مستمر با مراکز مطالعاتی زنان نظامی جهان را ضروری می دانند.

۵- قلمروهای پژوهشی و مطالعاتی

مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه در چارچوب اهداف و ماموریت های پیش گفته در ۸ قلمرو زیر به مطالعه، تحقیق و بررسی می پردازد:

۱- مسائل دینی و اعتقادی

۲- مسائل سیاسی

۳- مسائل اجتماعی

۴- مسائل آموزشی و اخلاقی

۵- مسائل نظامی و دفاعی

۶- مسائل حقوقی و قضایی

۷- مسائل فرهنگی و هنری

میزان موافقت پاسخ دهندگان با هریک از این مسائل بیانگر آن است که پاسخ دهندگان معتقدند مرکز مطالعات زنان سپاه در وهله اول باید به مطالعه و پژوهش پیرامون موضوعات دینی، تربیتی و فرهنگی بپردازد. پس از آن، از نظر پاسخ دهندگان

موضوعات حقوقی واجتماعی از اهمیت بیشتری برخوردارند، ومسائل نظامی و سیاسی در اولویت سوم جای می گیرند.

و_ موضوعات پژوهشی

طبق مصوبات هیأت امنأ مرکز، مرکز-مطالعات وتحقیقات زنان سپاه در وهله اول باید مطالعات خود را معطوف «زنان پاسدار» و «خانوادههای پاسداران» نماید.در الویت دوم مرکز می بایست مطالعات خودرا معطوف « مولفه های انسانی- نظامی»(نظیر روحیه،انگیزش، آمادگی رزمی و آسیب پذیری روانی نظامیان)، و «بررسی تهدیدات داخلی وخارجی علیه نظام» نماید. سایر مولفه ها در اولویت سوم جای می گیرند.

پژوهشگاه علوم انسانی ومطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی